

EKOLOJİ SİVİLİZASİYAYA KEÇİD SİYASİ MENECEMENTİN PRIORITYET VƏZİFƏSİ KİMİ

Ələkbərova N.İ.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası, professor
e-mail: alekperovi@mail.ru*

Məqalədə siyasi menecment vasitəsilə gerçəkləşdirilən aktual məsələlər kompleksini işıqlandırılır. Qlobal çağırışlar şəraitində ekoloji sivilizasiyaya keçid probleminin siyasi menecmentin mühüm əhəmiyyətli sahəsi və priorityet vəzifəsi olduğu çoxsaylı elmi dəlillərlə sübuta yetirilir və zəngin faktlara əsaslanaraq təhlil olunur. Siyasi menecmentin spesifik cəhətləri, inkişaf özəllikləri və hazırki vəziyyəti, bu fenomen və ekoloji sivilizasiyaya keçid probleminin qarşılıqlı əlaqəsi məsələləri, həmin keçidin səmərəli surətdə həyata keçirilməsini təmin edən texnologiyalara xüsusi diqqət yetirilir.

Açar sözlər: *ekoloji sivilizasiya, siyasi menecment, siyasi menecment texnologiyaları, kibernetik idarəetmə, substansional idarəetmə, qlobal çağırışlar*

Siyasi menecment siyasi fəaliyyətin başlıca istiqamətlərindən biri olaraq dövlət idarəçiliyi və siyasi idarəetmənin səmərəliliyinin təmin edilməsi və artırılmasına yönəldilir. Yaxşı məlumdur ki, siyasətdə idarəçilik münasibətlərinin xüsusi növü qismində siyasi menecment siyasi proseslərin idarə edilməsi, siyasət aktorları və dövlət xadimlərinin nüfuzunun möhkəmləndirilməsi, əhalinin elektoral üstünlüklərinin formalaşdırılması, siyasi birliklər və blokların yaradılması, siyasi kampaniyaların düzgün təşkil edilməsi və s. məsələlərin həll olunmasına xidmət edir. Bu sahənin aparıcı mütəxəssislərinə görə siyasi menecment idarəçilik münasibətlərinin qeyri-formal tipi kimi diqqəti hakimiyət və təsir mexanizmləri, siyasi qərarların qəbul edilməsi, lobbizm, siyasi marketing, siyasi konsaltinq, siyasi reklam, siyasi imicmeykinq, PR və sair belə növ məsələlərin tədqiqi və gerçəkləşdirməsində cəmləşdirir [3; 4; 6;7;8;9].

Siyasi menecmentin səciyyəvi xüsusiyyətləri və tədqiqat sahələri

Siyasi menecment anlayışı əksər hallarda siyasi idarəetmə anlayışı kimi başa düşülür. Lakin bunların arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Bu fərqləri izah etmək üçün əvvəlcə siyasi idarəetmə və ümumiyyətlə idarəetmə probleminə diqqət yetirək.

İdarəetmə müasir cəmiyyətin immanent xüsusiyyətidir. Cəmiyyətin idarə edilməsinə aid iki yanaşma formalaşmışdır. Birinci, substansional adlanan yanaşma mürəkkəb sistemlərin idarə edilməsi prosesini öyrənən kibernetikanın təsiri ilə yaranmışdır. Həmin yanaşma çərçivəsində idarəetmə sistemin qomeostazisə dair qabiliyyəti, yəni ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqə şəraitində onun özünü təzələmək və inkişaf etdirmək imkanları kimi baxılır. Substansional (kibernetik) idarəetmənin köməkliyi ilə siyasi sistemin bütövlüyü təmin edilir, keyfiyyət spesifikasiyası saxlanılır. Siyasi sistem çərçivəsində belə əsas mexanizmlər qismində siyasi sosiallaşma, institutionallaşma və legitimləşmə çıxış edir. Praktiki olaraq substansional idarəetmə insanların müəyyən cəmiyyətdə qəbul edilmiş normalara, qayda-qanunlara tabe olması, mədəniyyət dəyərlərinə, o cümlədən siyasi dəyərlərə istiqamətlənməsi kimi özünü büruzə verir.

İdarəetməyə ikinci yanaşmanı şərti olaraq relyasionist (ingiliscə relation-münasibət) adlandırmaq olar. Bu yanaşma çərçivəsində idarəetmə subyekt-obyekt münasibətləri kimi izah edilir. Həmin münasibətlərin iki iştirakçısı: bir tərəfdən, qərarları qəbul edən və onların reallaşmasına səy göstərən, başqa sözlə, idarə edən kəs, digər tərəfdən isə- idarəetmə təsirinin obyektinə olan, qəbul edilmiş qərarlara uyğun gələcək davranışının dəyişdirilməsi tələb edilən kəs vardır. Bu tip idarəçiliyin mövcudluğu sosial sistemlərdən başqa, o cümlədən fiziki, texniki, bioloji sistemlərdən fərqləndirir. Sonuncular kibernetik yanaşmaya arxalanaraq işləyirlər. Yalnız cəmiyyətdə idarəetmə öz məqsədlərini güdən, resurs və imkanlarını rəşional qiymətləndirməyə, müəyyən qruplara müxtəlif təsiretmə texnologiyalarını tətbiq etməyə qadir olan insanların dərk edilməsi, şüurlu şəkildə istiqamətlənməsi kimi mümkündür.

Cəmiyyətdə idarəetmə münasibətləri müxtəlifdir. Onlar kiçik qruplar, ayrı-ayrı təşkilatlar səviyyəsində, həm də sosiyetal səviyyədə, yəni dövlət öz üzərinə ictimai işlərin idarə edilməsi funksiyasını götürdükdə yaranır. Bu münasibətlərin yeni forma və metodları, qarşıya qoyulan məsələlərin effektiv həllinin innovativ texnologiyalarının axtarışı müşahidə olunur. Cəmiyyətdə idarəçilik münasibətlərinin mürəkkəbləşməsi prosesinin nəzəri dərki nəticəsində elmi dövriyyəyə yeni termin və konseptlər gətirilir. Məhz belə yolla nisbətən yaxın vaxtlarda "siyasi menecment" anlayışı meydana çıxır.

Elmi leksikona həmin anlayışın daxil edilməsi ilə bağlı olaraq, onun məzmunu və mahiyyətinə dair müxtəlif, üst-üstə düşməyən yanaşmalar formalaşır. Ən maraqlı interpretasiyaları müqayisə etdikdə belə nəticəyə gəlirik ki, siyasi menecment siyasi idarəetmənin xüsusi növüdür; bu idarəetmə prosesində siyasi subyekt adminisrativ- normativ və məcburi vasitə və metodlara zidd olaraq, əsasən elmi-texnoloji vasitə və metodlarla müəyyən məqsədə çatmağı təmin etməyə can atır [8].

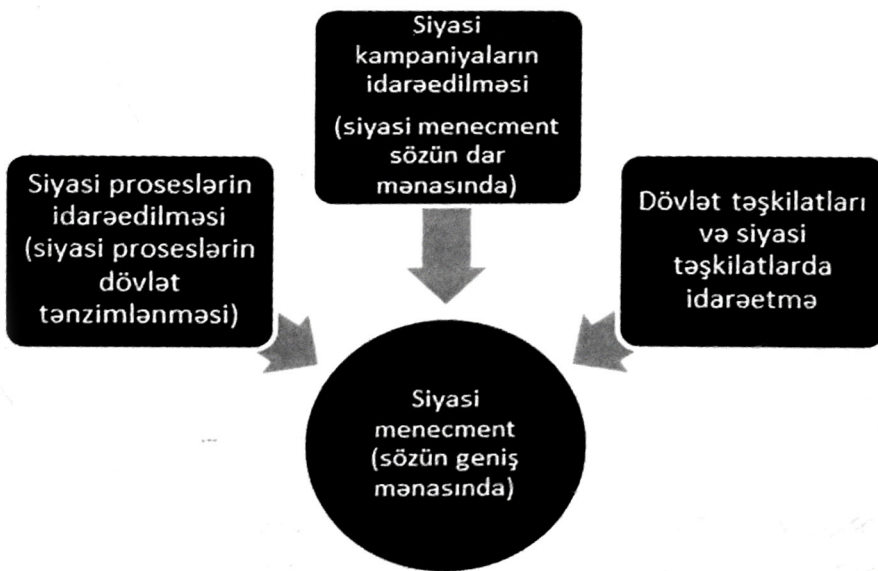
Siyasi idarəetmə və siyasi menecmentin müqayisəsini davam etdirərək belə qənaətə gəlirik ki, siyasətdə idarəetmənin üç növü mövcuddur:

1. bir tərəfdən, idarəçilik subyekti rolunda çıxış edən dövlətin vəzifəli şəxsləri və dövlət orqanları, digər tərəfdən-əhali və onun ayrı-ayrı qrupları arasında yaranan idarəetmə münasibətləri. İdarəetmənin bu növü adətən dövlət idarəçiliyi adlanır, çünki onun subyektləri dövlət, dövlət orqanları və vəzifəli şəxslərdir. Onun xüsusi seqmenti kimi- dövlət- administrativ idarəetmə seçilir, hansı ki, özündə hakimiyyət orqanları (hökumət, nazirliklər, yerli icra orqanları, idarələr və digər dövlət qurumları) tərəfindən yerinə yetirilən idarəçilik fəaliyyətinin bütün müxtəlifliyini ehtiva edir. Dövlət idarəçiliyinin əsas spesifik cəhəti ondan ibarətdir ki, bu növ idarəetmə “legitim zor” hüququna arxalanır, yəni idarəetmə subyekti idarəçilik qərarlarının həyata keçirilməsi üçün tələb olunan bütün hakimiyyət səlahiyyətlərinə malikdir;

2. dövlət təşkilatları və siyasi təşkilatların fəaliyyətinin nizamlanması, işinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə onların daxilində yaranan idarəçilik münasibətləri. Bu növün başlıca xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, burada idarəetmə münasibətləri ayrı-ayrı təşkilatların (dövlət idarələri, siyasi partiyalar və s.) çərçivəsiylə məhdudlaşır;

3. elə növ idarəetmə münasibətləri, harada ki, subyekt (siyasi təşkilat, təzyiq qrupları, dövlət xadimi) “legitim zor” hüququna və özünün status resurslarına arxalanmır, məcburi xarakter daşıyan qanun qəbul etmir, sərəncam, əmr vermir və bu səbəbdən idarəetmə obyektinə təsirin başqa forma və metodlarına üz tutur yalnız siyasi menecmentə aiddir.

Buradan bəlli olur ki, siyasi idarəetmənin birinci növü həm siyasi menecmentin, həm də siyasi dövlət idarəçiliyinin predmetini, ikinci növü siyasi menecmentlə yanaşı ümumi menecmentin predmetini və təkcə üçüncü növü sırf siyasi menecmentin predmetini təşkil edir. Buna uyğun olaraq siyasətdə üç növ idarə etməni seçmək mümkündür. Şəkil 1-də siyasətlə idarəetmənin bu üç növü təsvir edilir:



Şəkil 1.

Siyasi menecmentin predmet sahəsi siyasi sferada yaranan idarəçilik münasibətləri ilə məhdudlaşır. Əksər müvafiq elmi tədqiqatlarda siyasi menecment siyasi qarşılıqlı əlaqələr iştirakçıları üçün əsasən siyasi təsirin genişlənməsi məqsədilə siyasi proseslərin tənzimlənməsi və siyasi kampaniyaların təşkili üsulu kimi araşdırılır. Siyasi menecmentin fərqli cəhətləri qismində çox vaxt aşağıdakılar göstərilərək qeyd edilir:

- siyasi menecmentdə elə məsələlər qoyulur ki, onlar siyasi aktora siyasi mövqeyini möhkəmləndirmək, təsir dairəsini genişləndirmək, siyasi hakimiyyətin status resurslarına yol tapmaq imkanı verir;
- siyasi menecment subyektində hakimiyyətin status resursları və öz məqsədlərinə çatmaq üçün ümumməcburi normalar yaratmaq hüququ yoxdur;
- siyasi menecment sahəsində məqsədə çatmaq üçün xüsusi texnologiyalardan istifadə edilir.

Bu fərqli cəhətlər siyasi menecmentin yuxarıda sadalanan bütün növlərinə, o cümlədən, elektoral menecment, siyasi imicmeykinq, konkret siyasi qərarlara kütləvi dəstəyin təmin edilməsi və s. növlərə xasdır.

Siyasi menecment bir anlayış kimi deyil, bir fenomen kimi çoxdan mövcuddur. Lakin yalnız müasir cəmiyyətdə siyasi menecment genişmiqyaslı xarakter alır. Əhalinin, kütlələrin siyasi davranışına xüsusi, qeyri-güc təsir üsulu olan siyasi menecmentə XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq bu günə qədər davam edən tələbatın artması bir sıra çox önəmli proseslərin inkişafına uyğun olaraq baş verir. Bu proseslər aşağıdakılardır:

Birinci proses – cəmiyyətin siyasi həyatında kütlələrin rolunun dəyişməsidir. Siyasi həyatda kütlələrin rolunun artması zümrə, silk bölgüsünün aradan qaldırılması, sosial həyatın ənənəvi əsaslarının məhv edilməsi, təsərrüfatçılığın kapitalist sisteminin inkişafı ilə bağlıdır. Artıq adət-ənənələrə, dövlət hakimiyyətinin ilahi mənsubiyyəti ideyasına arxalanaraq kütlələri idarə etmək mümkün deyildi. Yəni yeni tarixi situasiyada hakimiyyət problemlərini onlara bilavasitə təzyiqin göstərilməsinin yerinə gizli təsir mexanizmlərinə keçid vasitəsilə həll etməyə əsaslanan xüsusi növ idarəçiliyin- siyasi menecmentin labüdlüyü tam aydın olmuşdu.

İkinci proses – kütləvi şüurun liberallaşması və demokratikləşməsidir. İki son əsr müddətində kifayət qədər çətin və ziddiyyətli yollarla insanların şüurunda liberal ideologiya və demokratiya dəyərləri bərqərar olur. İnsanlara şəxsiyyət azadlığı, vətəndaş hüquqları və siyasi haqlar, qanun qarşısında hamının bərabərliyi, siyasi plüralizm və xalq hakimiyyəti idealları yaxınlaşdıqca, onlar özlərinə yönəlmiş hər növ zorakılığa daha fəal şəkildə müqavimət göstərirlər. Azad insanın idarə edilməsi xüsusi məharət tələb edir. Onu idarəçilik subyektinin maraqlı olduğu hərəkətləri yerinə yetirməyə vadar etmək lazım gəlir. Eyni zamanda, onun seçiminin sərbəst, azad, etdiyi hərəkətlərin təbii, müstəqil olması hissi dəstəklənməlidir. Qeyd olunan tendensiya inkişaf etmiş

demokratik cəmiyyətlərin yaşadıkları postmodern dövrdə bir qədər də güclənir, çünki bu zaman sosial-siyasi dəyişikliklərlə yanaşı dəyər istiqamətlənməsindəki dəyişikliklər baş verir ki, bu, siyasətçilərin kütlələrə təsirin fərqli forma və vasitələrinə marağının ciddi sürətdə aktuallaşmasına gətirib çıxarır.

Üçüncü proses – cəmiyyətin demokratikləşməsidir. Bu proses hakimiyyətin bölünməsi prinsipinin bərqərar olunmasında, əsas dövlət orqanlarının seçkiliyində, bütün vətəndaşların qanun qarşısında bərabərliyində, çoxpartiyalılıqda, insan haqlarının dövlət haqları üzərində üstünlüyündə ifadə edilir. Demokratiyanın və hüquqi dövlətin inkişafı hakimiyyət tərəfindən istibdad və zorakılıq üçün institusional imkanların kəskin sürətdə daralmasıyla nəticələnir. Öz hərəkət və fəaliyyətində qanunla məhdudlaşdırılan dövlət vəzifəli şəxslər və digər siyasi xadimlər öz nüfuz və hörmətlərinin gücləndirilməsi, qərar və niyyətlərinin gerçəkləşdirilməsi naminə siyasi menecmentin nəzəriyyəsi və praktikasına müraciət etməyə bilməzlər.

Demokratikləşmənin tərkib hissəsi olan dördüncü proses siyasi menecment üzrə ədəbiyyatda adətən ümumi seçki hüququnun tətbiq edilməsi kimi göstərilir. Müasir siyasi menecment çox cəhətdən məhz seçki kampaniyalarına borcludur. Seçkiöncəsi mübarizənin gedişində kütlələrə təsiretmə texnologiyaları yaradılır və təkmilləşdirilir. Bu, yaxud digər namizədin seçilməsinə təsir edə biləcək kütlə idarə olunmalı, lakin istiqamətləndirici təsiri hiss etməməlidir. Çünki seçki məntəqəsinə gələn hər bir seçicidə həmişə müstəqil qərar verməsi, seçiminin azad, başqa sözlə, yalnız özündən asılı olması hissi mütləq qüvvədə qalmalıdır. Çox önəmlidir ki, seçki kampaniyalarının idarə edilməsi siyasi menecmentin ən tələb edilən növlərindən biridir.

Beşinci proses – siyasi partiyaların, ictimai təşkilatların, maraq qruplarının siyasi arenada aktiv rol oynamağa can atan müstəqil subyektlərə çevrilməsidir. Dövlətdən fərqli olaraq partiyalar, ictimai təşkilatlar və maraq qrupları ümummilli normaların yaradılmasından və legitim zorakılığın istifadəsindən məhrumdurlar. Bu səbəbdən onlar üçün kütlələrə idarəetmə təsirinə yeganə imkanı siyasi menecmentdir.

Altıncı proses – kütləvi kommunikasiyaların elektron vasitələrinin inkişafıdır. Radio, televiziya və nəhayət internetin yaradılması ilə kütlələrə informasiya təsirinə imkanları kəskin sürətdə genişlənir. Eyni zamanda, kommunikasiyanın yeni vasitələri siyasi təsir praktikasında səmərəli istifadə olunmaq üçün xüsusi bilik və bacarıq tələb edir. Müvafiq texnologiyaları hərtərəfli gözəl bilən, onları yüksək səviyyədə mənimsəyən mütəxəssislərə ehtiyac duyulur.

Beləliklə, XX-XXI əsrlərdə bir çox cəmiyyətlərin həyatında olduqca ciddi dəyişikliklər baş verir. Demokratikləşmə prosesləri, ali dövlət vəzifəli şəxslərin hərəkətlərinin qanunla məhdudlaşdırılması, şəxsiyyətin hüquq və azadlıq-

larının sarsılmazlığının elan edilməsi, əhalinin dəyər oriyentasiyalarının dəyişilməsi, partiyaların və digər ictimai-siyasi təşkilatların siyasi arenaya çıxması siyasi məqsədlərə nail olmaq vasitələrinin ciddi təshihini tələb edir. Bir tərəfdən, siyasətdə zorakılığın və məcburetmanın aşkar formalarının çəkisinin azaldılması tələbatının obyektiv labüdlüyü, digər tərəfdən – cəmiyyət işlərinin effektiv idarə olunmasının təmin edilməsi, müxtəlif sosial qrup və laylar maraqlarının uzlaşdırılmasının zəruriliyi arasındakı ziddiyyətlər gərginləşir. Belə şəraitdə müxtəlif siyasi qüvvələrin xüsusi idarəetmə münasibətləri olan siyasi menecmentə marağının artması, əlbəttə, olduqca təbii və qaçılmazdır.

Ekoloji sivilizasiyaya keçid problemi və siyasi menecment

Son zamanlar siyasi menecmentin yuxarıda qeyd olunan əsas sahələrindən başqa ekoloji sivilizasiyaya keçid probleminin tədqiqi və gerçəkləşdirilməsi istiqamətində aparılmağa başlayan həm elmi-nəzəri, həm də tətbiqi-praktiki işlər onun yeni bir sahəsi və prioritet vəzifəsi kimi diqqəti cəlb edir. Yəni əgər indiyə qədər siyasi menecment üzrə elmi ədəbiyyatda ənənəvi sahələr qismində siyasi qərarların qəbul edilməsi, siyasi marketinq, siyasi PR, siyasi imicmeykinq, siyasi lobbizm və s. göstərilirdisə, hazırda bu elm və fəaliyyət növünün əhatə etdiyi məsələlər daha da zəngin və çeşidli olmaqdadır. Bəs nə üçün məhz ekoloji sivilizasiyaya keçid belə önəmli rol oynayır? Bu ilk növbədə ona görə baş verir ki, müasir dövrdə həmin keçid planetar miqyasda sivilizasiyanın inkişafının əsas trendinə çevrilmişdir. Çünki artıq mövcud sivilizasiyanın irəliləməsi öz varlığının ən əsas parametrlərinin kritik həddinə çatmaqdadır. Yaxşı məlum olduğu kimi, yer kürəsinin təbii resursları və ekoloji tutumu tükənmək üzrədir. Hesab edirik ki, çox qısa şəkildə ekoloji sivilizasiyanın səciyyəvi xüsusiyyətləri, onun və siyasi menecmentin mövcud vəziyyəti və qarşılıqlı əlaqəsi probleminə diqqət yetirsək yerinə düşər.

Ekoloji sivilizasiya cəmiyyətdə sosial və ekoloji islahatların son məqsədini təsvir edən termindir. Qlobal səviyyədə baş verən iqlim dəyişiklikləri və istiləşmə, antropogen təsirlər və sosial ədalətsizlik, insanlıq üçün son dərəcə təhlükəli olan yeni silah növləri və pandemiyaların, həmçinin digər planetar miqyaslı ekoloji çağırışların yaranması və geniş yayılmasının qarşısını ala biləcək cavab tədbirləri o qədər əhatəlidir ki, yalnız ekoloji prinsiplərə əsaslanan bəşər sivilizasiyasının tamamilə başqa, yeni bir formasını tələb edir. Ən geniş mənada ekoloji sivilizasiya davamlı inkişafın təmin edilməsinə yönəldilmiş iqtisadi, siyasi, təhsil, kənd təsərrüfatı və digər sosial, eyni zamanda ekoloji islahatları müncər edir. Termin dövriyyəyə 1980-ci illərdə gətirilir və XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq geniş yayılır. Xüsusi vurğulanmalıdır ki, bu termin və eyni adlı konsepsiyanın yaradılması tanınmış azərbaycanlı alim, akademik Urxan Ələkbərovun adıyla birbaşa bağlıdır.

Çox önəmlidir ki, bu sahəyə diqqət daim artır. Son illər ekoloji sivilizasiya mövzusunda bir sıra möhtəşəm beynəlxalq forumlar təşkil olunmuşdur. Məsələn, 2015-ci ilin iyun ayında Pomona kollecində “Alternativ axtarışında: ekoloji sivilizasiyanı sürətləndirək” adlı Beynəlxalq konfrans keçirilmişdir. Burada 2000-nə yaxın nümayəndə və ekoloji hərəkatın Bill Makkibben, Vandana Şiva, kiçik Con B. Kobb, Ues Cekson və Şeri Lyao kimi liderləri təmsil olunmuşdur. 2006-cı ildən bəri Klermontda (Kaliforniya) Ekoloji sivilizasiya üzrə illik konfrans seriyaları təşkil olunur. Müxtəlif tədqiqat mərkəzləri geniş fəaliyyət göstərir, o cümlədən Filipp Kleyton və Endryu Şvarts tərəfindən təsis edilən Ekoloji Sivilizasiya İnstitutu (Eko Civ). Eyni zamanda bu mütəxəssislərin birgə yazdıqları “Ekoloji sivilizasiya nədir: planetin böhranı, ümidi və gələcəyi” adlı kitab 2019-cu ildə işıq üzü görərək bütün dünyada əks-səda doğurub. 2015-ci ildə Filipp Kleyton və Castin Hayntsekerin birgə müəllifliyi ilə yazılan və People,s Press nəşriyyatında çap edilən məşhur “Üzvi marksizm: kapitalizmə və ekoloji fəlakətə alternativ” adlı kitabda ekoloji sivilizasiya qlobal ekoloji hərəkat kimi təklif edilir.

Ölkəmizdə də bu sahəyə marağın artması müşahidə olunur. “Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiya” istiqaməti və bu qlobal problemə həsr olunmuş dəyirmi masa Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2016-cı ilin sentyabr ayında keçirilmiş V Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun gündəliyinə daxil edilmişdi [10]. Dəyirmi masa həmsədrləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, akademik Urxan Ələkbərov (Azərbaycan), Nobel mükafatı laureatı, professor Robert Laflin (ABŞ), Nobel mükafatı laureatı, professor Robert K. Preskott (ABŞ) olmuşlar. Hər üç alim və başqa iştirakçıların çıxışlarında beynəlxalq təcrübəyə və Azərbaycanda tətbiq olunan innovasiyalı metodlara əsaslanan davamlı inkişafın rəşional idarəedilməsi, ekoloji sivilizasiya cəmiyyətinə doğru transformasiya proseslərinin modelləri barədə fikirlər səsləndirildi. Forumda davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiya problemlərinin optimal həlli XXI əsrdə bəşəriyyət qarşısında duran ən vacib məsələlər kimi dəyərləndirildi. Professor Robert Laflin ekoloji sivilizasiya və davamlı inkişaf sahələrində hədəflərə çatmaq üçün qanunvericilik, dövlət tənzimlənməsi və şəffaflyq prinsipləri əsasında idarə edilən biznesin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini açıqladı. Eyni zamanda, alim bazar iqtisadiyyatı şəraitində texnologiyaların davamlı inkişafa müsbət təsiri və onların istifadəsinin məxsusi əhəmiyyətini elmi dəlillərlə sübuta yetirdi. Çıxışçı Azərbaycanda neft hasilatı və energetika istiqamətində davamlı inkişafba bağlı böyük nailiyyətləri qeyd edərək, tullantıların istifadəsi sahəsindəki uğurları xüsusi vurğuladı, su və enerji ehtiyatlarının səmərəli istifadəsinin labüdlüyü problemini də önə çəkdi.

“Davamlı inkişafın məqsədləri və ekoloji sivilizasiya kontekstində effektiv idarəetmə” adlı çıxışında akademik Urxan Ələkbərov ekoloji sivilizasiyanın

əhəmiyyəti barədə söz açaraq, onun humanitar təhdidlərin qarşısını ala biləcək yeganə vasitə olduğunu bir daha vurğuladı. Alim qeyd etdi ki, Azərbaycanda davamlı inkişaf naminə yaradılan ölkə iqtisadiyyatının özülü və ekoloji sivilizasiya istiqamətində atılan addımlar səmərəli idarəetmə nəticəsində mümkün olub.

Arizona Dövlət Universiteti nəzdində İqtisadi Effektivlik Tədqiqat Mərkəzinin professoru Edvard K. Preskott öz çıxışında qlobal səviyyədə davamlı inkişaf, ekoloji sivilizasiya və səmərəli idarəetmə problemlərinin qarşılıqlı əlaqəsi məsələsinə toxunaraq qərb və şərq ölkələrində mövcud vəziyyətin müqayisəli təhlilini apardı.

Digər postsovet respublikalarında da ekoloji sivilizasiya problematikasi gündəmədir. Belə ki, 2020-ci ilin sentyabr ayında Kiyev şəhərində 11 Beynəlxalq Ekoloji Forum ECO UKRAINE keçirildi. Forumda lokal və qlobal miqyasda ekologiya sahəsindəki mövcud durum və ekoloji sivilizasiyaya keçid problemləri geniş müzakirə predmeti oldu. Azərbaycanın fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Elmira Axundova ölkə Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə onilliklər boyu neft sənayesinin inkişafı nəticəsində çirklənən bir milyon hektar sahilyanı ərazilərin, ilk növbədə Abşeron ərazilərinin təmizlənməsi layihələrinin uğurla həyata keçirilməsi, Abşeron yarımadasının dirçəlməsi, torpaqlarının restrukturizasiya və rekultivasiyası üzrə genişmiqyaslı ekoloji proqramın əsasən başa çatdırılması, bu yarımadaanın artıq yaşıl zonaya çevrilməsi və ölkəmizdə qazanılan digər əhəmiyyətli ekoloji nailiyyətlər barədə Forum iştirakçılarına ətraflı məlumat verdi [2].

Bütün yuxarıda qeyd olunanlar ekosivilizasiyanın müsbət, cəlbedici və əlçatan imicinin formalaşdırılması və möhkəmləndirilməsinə xidmət edərək bir daha təsdiqləyir ki, harmonik, balanslaşdırılmış, müsbət perspektivli inkişaf naminə qlobal və lokal səviyyədə yer almış antroposentrizm ekosentrizmlə əvəz olunmalıdır. Sonuncu isə səmərəli idarəetmə, ilk növbədə innovativ siyasi və yüksək texnologiyalara əsaslanan dövlət idarəetməsi nəticəsində mümkündür. Bu səbəbdən idarəetmə məsələsindən danışarkən vurğulanmalıdır ki, məhz dövlət səviyyəsində idarəetmənin optimallığı iqtisadi, siyasi, mədəni, sosial, dövlət quruculuğu və digər, o cümlədən ekoloji sivilizasiyaya keçid kimi sahələrdə müvəffəqiyyət qazanılmasının ən əsas şərtidir. Həmin məsələ görkəmli alim, akademik Urxan Ələkbərovun çoxsaylı əsərlərində təfərrüatıyla təhlil olunmuşdur [1]. Toplanmış zəngin informasiyaya arxalanaraq alim sivilizasiyanın yeni səviyyəsinə keçid, müasir sivilizasiyanın çağırışları (qlobal və lokal risklər), davamlı inkişaf, gender bərabərliyi prosesləri, ekoloji təsirlər, hazırki demografik problemlər və bu yönümdə digər mühüm əhəmiyyətli məsələlərin məhz idarəçilik nöqtəyi-nəzərindən həlli yollarını təklif etmişdir. Təkcə olunmaz çoxsaylı faktlar, həmçinin BMT, Dünya Bankı, Davos Ümumdünya Forumu və digər mötəbər beynəlxalq təşkilatların son illərdə dərc

etdikləri bilgilər əsasında sübuta yetirilmişdir ki, “yalnız müasir vəzifələri, həmçinin gələcək perspektiv və tendensiyaları nəzərə alan düzgün dövlət siyasəti inkişaf proseslərinin uğurla idarə olunmasını təmin edə bilər” [1,s.3]. Belə nəticəyə gəlinmişdir ki, səmərəli dövlət idarəçiliyinin önəmini Azərbaycan Respublikasının örnəyi bir daha təsdiq edir. Bu möhtəşəm uğurlar isə “əsas Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan və ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən inkişaf etdirilən düşünülmüş inkişaf strategiyası sayəsində əldə olunub” [1,s.3].

Həmin inkişaf strategiyasını düzgün gerçəkləşdirmək üçün yüksək səviyyəli mütəxəssislərin hazırlanması, onların müasir standartlara cavab verən bilik, bacarıq və kompetensiyalarının daim təkmilləşdirilməsi, ixtisaslarının mütəmadi və ardıcıl surətdə artırılması tələb olunur. Real tələbat nəzərə alınaraq, akademik Urxan Ələkbərovun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında “Davamlı inkişafın idarəedilməsi” ixtisası təsis edilib. Dünyada ilk dəfə olaraq bu yeni ixtisas üzrə təhsil prosesinin dörd pilləsində (bakalavriat, magistratura, doktorantura, doktorluq proqramı üzrə dissertantura) peşəkarların hazırlanmasına başlanılıb və bu proses uğurla davam etdirilməkdədir.

Siyasi menecmentə gəldikdə isə bir daha vurğulanmalıdır ki, siyasi idarəetmənin xüsusi növü və bütövlükdə idarəçilik münasibətlərinin qeyri-formal tipi kimi bu fenomen indiyə qədər diqqətini yuxarıda göstərilən məsələlərin analizi və həyata keçirilməsinə yönəldirdi. Lakin müasir dünyanın aparıcı trendləri, o cümlədən sivilizasiya inkişafının yeni səviyyəsinə keçid prosesi siyasi menecmentin əhatə etdiyi aktual problemlərin dairəsini kifayət qədər genişləndirir. Bu problemin məxsusi əhəmiyyəti və aktuallığını, eyni zamanda sözü gedən elm və fəaliyyət sahəsinin real və potensial imkanlarını nəzərə alaraq belə qənaətə gəlirik ki, ekoloji sivilizasiyaya keçid məsələlərinin araşdırılması və gerçəkləşdirilməsi hal-hazırda siyasi menecment elmi və praktikasının qarşısında duran prioritet vəzifəyə çevrilməkdədir. Bir daha xatırladaq ki, siyasi idarəetmə prosesindən fərqli olaraq siyasi menecment prosesində siyasi subyekt administrativ-normativ və məcburi vasitə və metodların istifadəsindən məhrum olduğuna görə o, əsasən tətbiqi və elmi-texnoloji vasitə və metodlara üz tutur. Bu səbəbdən həmin fəaliyyət növündə gözlənilən nəticəni verə biləcək xüsusi, o cümlədən innovativ texnologiyalar istifadə olunmalıdır.

Ekoloji sivilizasiyaya keçid sahəsində tətbiq edilən siyasi menecment texnologiyaları

Siyasi menecmentdə idarəçilik münasibətlərinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan texnologiyalar mürəkkəb və çoxölçülü təzahürdür[5]. Əvvəla, bu siyasi praktikada meydana çıxan siyasi məsələlərin həlli vasitələri və metodlarının

cəmidir. İkincisi, bu siyasətdə idarəçilik fəaliyyətinin nizama salınması üsuldur. Üçüncüsü, bu xüsusi bilik, bacarıq, kompetensiya və təcrübəyə malik insanların müvafiq fəaliyyətidir. Əlbəttə, həmin fəaliyyətin məzmunu əvvəllər siyasi praktikada formalaşmış idarəçilik məsələlərinin texnoloji üsulları, prosedurları və həlli vasitələrinə müncər edilmir. Əksinə, bu məzmun həm ortaya çıxan problemlərin həlli alqoritmlərinin işlənilib hazırlanmasında yaradıcı axtarışı, həm də üsulların özlərinin daim təkmilləşdirilməsi və yenilənməsini nəzərdə tutur. Beləliklə bəlli olur ki, siyasi menecment texnologiyaları – qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmağı optimallaşdırmağa imkan verən xüsusi vasitə, prosedur və metodikaların istifadəsi yolu ilə idarəçilik fəaliyyətinin legitim məcburiyyət olmadan nizama salınmasıdır. Həmin texnologiyaların iki tərkib hissəsi vardır. Birinci – baza, özül hissə qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün nə edilməli, hansı addımlar atılmalı, nə kimi aksiyalar keçirilməli, bunların ardıcılığı necə olmalı və s. bu kimi məsələlər barədə bilikdir. İkinci – tipik alqoritmə “yeni həyat” verən, standart modelləri, əsas texnoloji üsulları konkret situasiyada “işlədən” və mövcud vəziyyətə adaptasiya edən kreativ hissədir.

Hazırda bir sıra siyasi menecment texnologiyaları formalaşmış və uğurla istifadə olunur. Fikrimizcə, bunların bəziləri ekoloji sivilizasiyaya keçid sahəsində də tətbiq edilə bilər. Məsələn:

- ekosivilizasiyanın müsbət imicinin yaradılması və gücləndirilməsi texnologiyaları (siyasi imicmeykinq texnologiyaları);
- ekosivilizasiya və davamlı inkişafın gerçəkləşdirilməsinə yönəldilmiş siyasi qərarların dəstəklənməsini təmin edən texnologiyalar;
- ictimaiyyətin ekoloji təfəkkürünün formalaşdırılması texnologiyaları;
- ekosivilizasiyanın idarə edilməsi prosesinin strategiya və taktikasının işlənməsinin müəyyən alqoritmi olan siyasi layihələşdirmə texnologiyaları;
- bu sahə üzrə jurnalistlərlə işin bütün müxtəlifliyini daxil edən KİV-lə iş texnologiyaları;
- çeşidli reklam daşıyıcılarında ekosivilizasiya barədə informasiya məhsullarının yaradılması və yerləşdirilməsini təmin edən siyasi reklam texnologiyaları;
- ictimaiyyətin ekosivilizasiya və davamlı inkişaf ideyalarına uyğun yeni, o cümlədən istehlak mədəniyyətinin formalaşmasında mühüm əhəmiyyətə malik PR-texnologiyaları;
- bu məsələylə bağlı kütləvi tədbirlərin təşkili texnologiyaları;
- ən müxtəlif internet-auditoriyalarla iş texnologiyaları.

Ekoloji sivilizasiyaya keçidlə bağlı effektiv istifadə edilə bilən siyasi menecment texnologiyalarının yuxarıda göstərilən siyahısı tam deyil, çünki praktikada siyasi təsirin səmərəliliyinin artırılmasına istiqamətlənmiş yeni fəaliyyət növləri daim yaranır. Belə ki, sosial aktivliyin yeni formalarının inkişafı ilə

kraudsorsinq sahəsində mütəxəssislərə tələbat formalaşır. Bu isə son zamanlar sürətlə genişlənən şəbəkə birlikləri potensialının sözü gedən məsələnin həyata keçirilməsi üçün istifadəsiylə əlaqəlidir. Kraudsorsinq (ingiliscə crowd - izdiham və sourcinq – resursların istifadəsi) ciddi potensiala malik bir texnologiyadır. Onun mənası və məqsədi sadə internet istifadəçilərini, həm də könüllüləri hansısa, o cümlədən ekosivilizasiyaya aid ideya və qərarların yaradılması və geniş yayılmasına cəlb etməkdir.

Kütləvi kommunikasiyaların inkişafı hazırda həm də astroturfinqlə, yəni internetdə ictimai rəyin idarəedilməsi texnologiyaları sahəsində mütəxəssislərin meydana çıxmasıyla nəticələnir. Astroturfinq termini internet istifadəçiləri tərəfindən icad edilib. Termin çox populyar brend Astro Turf - əsl ot, qazon kimi görünən və stadionlarda döşənən süni xalça örtüyünü bildirən sözdən əmələ gəlib. Bu texnologiyanın mənası internetdə informasiyanın anonim irəli çəkilməsindən ibarətdir. Mütəxəssis müxtəlif forumlar, xəbər saytları, sosial şəbəkələrdə cürbəcür təxəllüslərlə qeydə alınır. Sonra o, məqsədinə uyğun olaraq diskussiyalarda iştirak etməyə, kommentarilər verməyə başlayır. Məsələn, astroturfer ekoloji sivilizasiyanın müsbət imicini formalaşdırır. Bütövlükdə bu texnologiya ictimai rəyin yaradılması, yaxud dəyişdirilməsinə, yeni davranış stereotipləri və hətta motivasiyasının əmələ gəlməsinə yönəlir.

Nəticə

Beləliklə, aparılan təhlil əsasında elə qənaətə gəlirik ki, hazırda siyasi menecmentin ənənəvi məsələləri olan siyasi proseslərin idarə edilməsi, siyasi qərarların qəbulu, lobbizm, siyasi marketinq, siyasi imicmeykinq və s. bu kimi məsələlərlə yanaşı ekoloji sivilizasiyaya keçid problemi və ekoloji transformasiya fenomeni də bu istiqamətin tərkib hissəsi qismində çıxış edir. Hətta global çağırışlar şəraitində o, məxsusi aktuallıq kəsb edərək və planetar miqyasda sivilizasiya inkişafının aparıcı trendi kimi yer alaraq, artıq həmin istiqamətin prioritet vəzifəsinə çevrilir. Siyasi menecmentdə, “legitim” zor və status resursları istifadə olunmur, məcburi xarakter daşıyan qanun qəbul edilmir, sərəncam, əmr verilmir. Burada idarəetmə təsirinin ilk növbədə texnoloji forma və metodları cəlb edilir.

Diqqətə çatdırılır ki, ekoloji sivilizasiyaya keçid sahəsində tətbiq edilə biləcək siyasi menecment texnologiyaları mürəkkəb və çoxölçülü təzahürdür. İki – baza (özül) və kreativ hissədən ibarət olan bu texnologiyalar qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmağı optimallaşdırmağa imkan verən xüsusi vasitə, prosedur və metodikaların istifadəsi yoluyla ekosivilizasiyaya keçidlə bağlı idarəçilik fəaliyyətinin nizama salınmasıdır. Bunlardan siyasi imicmeykinq, siyasi qərarların geniş ictimaiyyət tərəfindən dəstəklənməsini təmin edən, ekoloji təfəkkürü və yeni istehlak mədəniyyətini formalaşdıran, siyasi layihələşdirmə,

PR, kütləvi tədbirlərin təşkili, internet-auditoriyalarla iş, kraudsorsinq, astro-turfinq texnologiyaları səmərəli surətdə ekosivilizasiyaya uğurlu keçidin gerçəkləşdirilməsinə kömək göstərən, onu tezləşdirən üsul, eyni zamanda müvafiq bilik, bacarıq, kompetensiya və təcrübəyə malik insanların məqsəd-yönlü fəaliyyəti kimi qiymətləndirilir.

Nəhayət, tamamilə aydın olur ki, həmin fəaliyyətin gözlənilən müsbət inkişaf perspektivləri çox ümidvericidir.

Ədəbiyyat:

1. Ələkbərov Urxan. Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiyanın idarə edilməsinin əsasları. Bakı: Təhsil, 2017
2. Бакинский рабочий №167(28835), пятница, 25 сентября 2020г.
3. Головин Ю. А. Политический менеджмент. Ярославль: ЯГУ, 2004
4. Клочкова М.С. Краткий курс по политическому менеджменту: Учебное пособие. Москва: Окей-книга, 2009.
5. Малкин Е. Сучков Е Политические технологии. Москва: Русская панорама, 2006.
6. Плясуля Г.И. Политический менеджмент: Учебное пособие. Новороссийск: Сиб АГС, 2009
7. Пушкарева Г.В. Политический менеджмент. Москва: Юрайт, 2018
8. Семенов В.А, Колесников В.Н. Политический менеджмент. СПб: Питер, 2012
9. < www.gwu.edu/-gspm > Graduate School of Political Management, George Washington University
10. <https://bakuforum.az/ru/iv-ustojchivoe-razvitie-i-ekologicheskaya-tsivilizatsiya-2/?fid=2850>

TRANSITION TO ECOLOGIC CIVILIZATION AS A PRIORITY TASK OF POLITICAL MANAGEMENT

Alakbarova N.I.

*Academy of Public Administration under the President
of the Republic of Azerbaijan
Doctor of Philosophy Sciences, professor*

The article covers a set of actual issues in political management. Based on scientific and factologic data, it is indicated that transition to ecologic civilization in terms of global challenges is a vital priority task of political management. Special attention is given to the matters of specific features, history of development and current condition of political management, interconnection of this phenomena with the problem of transition to ecologic civilization, special technologies providing effectiveness of this transition.

Key words: *ecologic civilization, political management, technologies of political management, cibernetic management, substantial management, global challenges*

РЕЗЮМЕ

ПЕРЕХОД К ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ КАК ПРИОРИТЕТНАЯ ЗАДАЧА ПОЛИТИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Алекперова Н.И.

*Академия Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики
доктор философских наук, профессор*

В статье освещается комплекс актуальных вопросов политического менеджмента. На основе многочисленных научных и фактологических данных анализируется и доказывается, что проблема перехода к экологической цивилизации в условиях глобальных вызовов является особо значимой частью и приоритетной задачей политического менеджмента. Особое внимание уделяется вопросам специфических особенностей, истории развития и нынешнего состояния политического менеджмента, взаимосвязи данного феномена с проблемой перехода к экологической цивилизации, специальных технологий, обеспечивающих эффективность этого перехода.

Ключевые слова: *экологическая цивилизация, политический менеджмент, технологии политического менеджмента, кибернетическое управление, субстанциональные управление, глобальные вызовы*